

ПІДПРИЄМНИЦТВО ЯК РУШІЙНА СИЛА СУСПІЛЬНОГО ПРОГРЕСУ

наростання кількісних змін в підприємстві, зміну зовнішніх умов впливу на його розвиток.

Підприємство виникає одночасно з формуванням ринкової економіки, появою виробничих господарських одиниць що функціонують на засадах приватної власності та суспільного поділу праці. Воно є формою діяльності (руху) принципово нових виробничих економічних організацій, розкриття природи яких є передумовою для розуміння сутності підприємства.

Фундаментальними ознаками підприємницьких виробничих економічних організацій, які доцільно називати підприємствами, є: а) ведення колективної виробничої діяльності на основі поділу праці, що принципово відрізняє їх від індивідуальної діяльності в натуральній економіці; б) добровільне, на засадах найму, об'єднання економічних індивідів для ведення виробничої діяльності з метою реалізації власних та колективних інтересів; в) використання машин в якості технічного базису виробництва що приходить на зміну ручному (ремісничому) типу виробництва попередніх епох; г) функціонування на засадах самоорганізації яка передбачає: незалежне та самостійне ведення господарської діяльності; створення та функціонування організаційного центру; розбудову системи прямих та зворотних зв'язків між організаційним центром і структурними складовими підприємства та зовнішнім середовищем; створення засобів координації, регулювання та стимулювання діяльності персоналу та колективу в цілому.

Сутнісність підприємства полягає у діях організаційного центру виробничих економічних організацій направлених на поєднання трудового потенціалу зайнятих та раціонального вибору і використання техніки й технології виробництва, що забезпечує найкраще співвідношення між витратами та результатами. Дане співвідношення є головним критерієм успішного господарювання та вимірюється показниками продуктивності праці. Якщо взяти до уваги що результати виробництва проявляються у споживанні, то підприємство у виробничих економічних організаціях охоплює і дії, пов'язані з реалізацією товарів, яка в ринковій економіці відображає споживання.

Фещенко Валентина Михайлівна,
доктор економічних наук, професор кафедри історії та
теорії господарства ДВНЗ «Київський національний
економічний університет імені Вадима Гетьмана»

УКРАЇНСЬКА ЕКОНОМІЧНА ДУМКА ПРО ІНСТИТУЦІЙНІ ЧИННИКИ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦТВА (остання третина XIX – початок XX ст.)

В кінці XIX ст. Україна в межах Російської імперії стає одним з основних центрів промислового виробництва. Спостерігається піднесення важкої,

машинобудівної, цукрової та інших галузей промисловості, відбуваються активні процеси монополізації виробництва, формується ринок капіталів. Бурхливе пореформене зростання промисловості відбувається на основі власних капіталів промислових підприємців, державних інвестицій та потужного притоку іноземних капіталів, створюючи таким чином особливу модель підприємницьких відносин.

На цій основі починає невпинно зростати роль власника-підприємця, його участі у виробничому процесі. Виходячи з практичних вимог, у вітчизняній економічній літературі формується науковий інтерес до проблеми підприємництва. Особливу зацікавленість у наукових колах викликали питання організації підприємницької діяльності, ролі підприємця у виробничому процесі, можливостей реалізації його управлінських здібностей, стосунків з державними та громадськими інститутами тощо. З дослідженням зазначених питань в другій половині XIX – на початку XX ст. виступили відомі українські вчені А. Антонович, В. Железнов «Очерки политической экономии», М. Цитович «Обзор учений о предпринимательской прибыли», М. Туган-Барановський «Основы политической экономии», П. Фомін «Синдикат и тресты» та ін.

Враховуючи специфічний характер вітчизняної моделі підприємництва, в українській економічній думці її сутність досліджувалася в системі потужного суспільно-економічного впливу з боку державних структур, робітничих союзів, кооперативних утворень та так званих представницьких організацій великого капіталу, якими були з'їзди промисловців. Останні цілком справедливо характеризувалися в українській економічній думці як інститути захисту, лобіювання та практичного впровадження інтересів підприємців. В цілому система підприємництва була представлена у вигляді взаємодії наступних складових: держава – представницькі об'єднання підприємців – великі приватні компанії та монополістичні утворення.

Проблема концентрації та монополізації економіки наприкінці XIX ст. розглядалася як одна з найважливіших у функціонуванні підприємництва з огляду на масштаби виробництва (особливо у галузях важкої промисловості, машинобудування), вплив на соціальні процеси у суспільстві, економічну політику держави тощо. Вивчалися різні форми монополістичних об'єднань (картелі, синдикати, трести), ступінь їхньої самостійності щодо ринкового ціноутворення, мобільності, ефективності кожної з форм.

Аналіз історичного досвіду організації та наукового осмислення функціонування національного підприємництва на зламі XIX–XX ст. є актуальним і важливим для сучасної України у процесі розбудови ефективної моделі національної підприємницької діяльності.